

MỘT VÀI Ý KIẾN ĐÓNG GÓP VỀ VIỆC DẠY VÀ HỌC MÔN DỊCH TRUNG - VIỆT

SOME COMMENTS FOR TEACHING AND TRAINING DIVISION
OF CHINESE-VIETNAMESE TRANSLATION

LÃ HẠNH LY

(ThS; Đại học Sư phạm TP Hồ Chí Minh)

Abstract: Along with the integration process according to the trend of globalization, Vietnam has a high position in the international market, especially, after opening and reforming the economy, Vietnam has been known much through the way of economic and cultural exchanges. Therefore, foreign languages are considered as an important subject that helps Vietnamese make friends with other people in the world, join hands, learn experience and transfer technical technology. We can find out the importance of learning a foreign language in an open economy and translation is considered as the product of a process in training a foreign language for special purposes.

Translation is a general skill that requires a learner practice a language at a higher level, reflected in the aspects such as pronunciation, grammar, vocabulary, thinking ability, general capacity, social knowledge and life experience which are indispensable in translation. In this lesson, we supply teachers and learners with some methods of translation for reference.

Key words: The three - step manipulation: Explaining, expressing, editing; Equivalence in translation: equal comparison and unequal comparison; Faithfulness,comprehensibility, comformability in translation.

1. Trong bài viết này, chúng tôi đề cập đến việc dạy và học bộ môn Dịch trong chuyên ngành tiếng Trung Quốc.

1.1. Dịch là quá trình đối chiếu song ngữ; trong quá trình xử lí văn bản nguồn, người dịch có thể tìm ra nhiều cách dịch, cách diễn đạt khác nhau mà vẫn đảm bảo tính chính xác, trung thành với nguyên tác. Trong quá trình dạy dịch, cần khuyến khích người học

tìm ra cách dịch hay, có sáng tạo. Ngoài lí thuyết truyền giảng trên lớp, cần có những bài tập liên hệ với thực tế để tìm ra những cách phù hợp, chính xác.

1.2. Khi dạy đối dịch Trung-Việt cần chú ý các thao tác cơ bản như:

- Hướng dẫn tạo các kết cấu chính phụ, kết cấu chủ vị, kết cấu động tân, kết cấu động bổ v.v... (còn gọi các mảng ghép);

- Luyện dịch theo các mẫu câu tiếng Trung so sánh với mẫu câu tiếng Việt.

- Luyện dịch theo cấu trúc ngữ pháp và các thành phần ngữ pháp trong câu (trong câu có các thành phần định ngữ, trạng ngữ, bổ ngữ...).

- Luyện dịch theo cách so sánh, đối chiếu các cụm từ có tính chất đối nhau về mặt ý nghĩa như cách biểu thị ý nghĩa bị động, biểu thị mục đích, biểu thị phạm trù không gian.

- Phương pháp cộng và trừ trong dịch, hay còn gọi cách thêm và bớt từ trong dịch nhằm mục đích gọt giũa câu văn mà vẫn đảm bảo trung thành với nguyên tác.

- Phải tuân thủ tập quán thói quen ngôn ngữ của mỗi dân tộc đối với dịch các văn bản về văn hóa, văn học, văn nghệ; đảm bảo tính chính xác rất cao đối với các văn bản khoa học kỹ thuật, Nghị quyết, văn bản pháp lý, hợp đồng thương mại...

1.3. Bộ môn phiên dịch trên thực tế đến năm thứ ba, năm thứ tư mới bắt đầu học. Lí do là vì môn phiên dịch được coi như môn học tổng hợp của nhiều kiến thức. Chẳng hạn, một người muốn làm tốt công tác phiên dịch phải hội đủ những yếu tố cơ bản như: 1/ Phát âm chính xác, đúng ngữ điệu những từ đã học; 2/ Có vốn từ vựng phóng phú (tích lũy được nhiều từ, biết sử dụng thành thạo các từ đã học); 3/ Nắm được ngữ pháp căn bản (diễn giải đúng theo văn phong của ngôn ngữ thứ hai); 4/ Hiểu được những nét văn hoá của ngôn ngữ thứ hai (cách giao tiếp, ứng xử, cách biểu đạt giống người bản địa); 5/ Có những hiểu biết nhất định về các mặt đời sống, xã hội, công việc (có kinh nghiệm thực tế trong đời sống hàng ngày, trong giao tiếp, thường xuyên cập nhật thông tin qua các phương tiện thông tin đại chúng); 6/ Nắm được các từ chuyên ngành (có được vốn từ chuyên ngành từ việc học trên lớp hoặc tra từ điển chuyên ngành).

2. Dịch gồm dịch xuôi (dịch từ tiếng Trung Quốc sang tiếng Việt) và dịch ngược

(dịch từ tiếng Việt sang tiếng Trung Quốc). Trong dịch xuôi và dịch ngược lại có thể phân thành hai dịch nói và dịch viết.

2.1. Dịch xuôi (từ tiếng Trung Quốc sang tiếng Việt) có một số đặc điểm đáng chú ý như sau:

Thứ nhất, trong quá trình dịch xuôi sẽ gặp một số trở ngại cần xử lí, đó là: từ mới xuất hiện; từ đã học rồi nhưng trong ngữ cảnh mới không dịch được; các hư từ trong câu, đặc biệt là các phó từ, giới từ, trợ từ, ngữ khí từ...; các từ Hán cổ trong các văn bản hiện đại; các thuật ngữ; các từ địa phương; các thành ngữ, tục ngữ...; các đặc nét văn hoá vùng miền được phản ánh trong tiếng Trung Quốc.

Thứ hai, cần tuân thủ các cách dịch xuôi như: 1/ Đọc kĩ nhiều lần văn bản nguồn để nắm được nội dung chính của văn bản cũng như ý đồ của tác giả muốn gửi gắm đến người đọc; 2/ Tra cứu những từ mới, các từ chuyên môn có trong văn bản; 3/ Chia văn bản theo bố cục (mở bài, thân bài, kết luận) Tiêu đề nên dịch sau cùng; 4/ Bắt đầu dịch từng theo thứ tự trước sau. Trong đoạn có thể có nhiều câu; trước hết dịch từng câu, chú ý các hư từ (phó từ, liên từ, trợ từ...) trong câu, sự liên kết giữa các thành phần câu trong văn bản; 5/ Trong quá trình dịch từng đoạn, có thể chỉnh sửa ý từng câu, đồng thời chú ý đến sự liên kết giữa các câu trong văn bản, đặc biệt chú ý sự liên kết giữa đoạn văn bản trên với đoạn văn bản dưới; 6/ Sau khi dịch xong các đoạn, khâu chuỗi lại, liên kết hoàn chỉnh. Chỉnh sửa, hiệu đính theo cách nói, cách tư duy của người bản ngữ; 7/ Tiêu đề của văn bản nên dịch sau cùng là vì, tiêu đề chính là vấn đề mà tác giả cần chuyển tải đến người đọc, hay nói một cách khác, tiêu đề chính là nội dung tư tưởng của toàn bài. Trước khi dịch tiêu đề cần phải xem kĩ nội dung văn bản dịch.

Thứ ba, một văn bản dịch xuôi được coi là đạt tiêu chuẩn phải tuân thủ những yếu tố sau: 1) Nội dung văn bản phải chính xác; 2)

Văn phong trong sáng, mạch lạc; 3) Diễn đạt dễ hiểu, phù hợp với cách tư duy của người bản ngữ.

Khi đã có trong tay văn bản, chúng ta phải đọc kỹ văn bản nguyên tác. Mục đích của đọc kỹ văn bản dịch là để tìm hiểu nội dung văn bản, ý đồ của tác giả muốn gửi gắm đến người đọc điều gì. Nói một cách cụ thể, đọc kỹ văn bản là đọc như thế nào? đọc như thế nào mới là kỹ? Khi đọc văn bản nguồn phải tập trung tư tưởng, đọc tối thiểu ba lần, nếu ba lần chưa hiểu nội dung vẫn phải đọc đến khi nắm bắt hoàn toàn nội dung mới được bắt tay vào dịch. Trong 3 bước dịch xuôi văn bản gồm bước 1 là lí giải, bước 2 là biểu đạt, bước 3 là chỉnh lí, thì bước 1 là bước được xem là quan trọng nhất.

Thứ tư, khi dịch xuôi cần vận dụng phương pháp của ngôn ngữ học đối chiếu để đối chiếu, trong đó, chú trọng tới đối chiếu nghĩa của từ và nghĩa của câu. Chẳng hạn, khi chuyển dịch phải chú ý đến những cấu trúc mang tính đặc thù chỉ có trong ngôn ngữ nguồn mà không có trong ngôn ngữ dịch.

Thứ năm, mỗi loại văn bản có yêu cầu dịch khác nhau. Chẳng hạn dịch các tác phẩm văn học nghệ thuật được xem là việc chuyển mã nghệ thuật của ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác. Vì vậy, phải cố gắng tìm ra sắc thái riêng của văn bản nguồn, chuyển tải và thể hiện cách tư duy ngôn ngữ, phong tục tập quán, mang phong cách văn chương của ngôn ngữ dịch. Trong quá trình dịch có sự lựa chọn, so sánh, thêm bớt từ để đạt được yếu tố “*nhã*”.

2.2. Dịch ngược (dịch từ tiếng Việt sang tiếng Trung Quốc) thường được coi là khó hơn dịch xuôi. Điểm khó là trong quá trình xử lí văn bản, sự cảm nhận về ngôn ngữ thứ hai không phải tiếng mẹ đẻ khiến người dịch gặp không ít khó khăn. Vì thế, việc tìm ra mô hình câu và lựa chọn từ cho phù hợp cách nói, cách diễn đạt của cả hai ngôn ngữ là rất quan trọng: Ví dụ:

① Hôm nay 2 bên công ty sẽ bàn về vấn đề giá cả lô hàng. (洽谈)

② Hội nghị cấp cao 2 nước bàn về vấn đề xuất khẩu mặt dịch dầu thô. (洽谈)

③ Họ đang bàn về chuyến du lịch tuần sau. (商量)

④ Hội nghị bàn về vấn đề du học. (讨论)

⑤ Họ đang bàn chuyện gì đó trong nhà. (谈)

⑥ Chi bộ thảo luận thông qua nghị quyết... (讨论)

(7) Để có được cuộc sống đầy đủ sung túc như ngày hôm nay, ông ta đã phải bươn bả, ngược xuôi để kiếm tiền. (为了能.....)

(8) Hồ Chí Minh đã cống hiến cả cuộc đời vì sự nghiệp cách mạng giải phóng dân tộc của đất nước. (为了祖国.....)

(9) Tôi muốn học tốt tiếng Hán để có thể đọc được nguyên tác mà không phải tra từ điển. (以便.....)

(10) Để tôi giúp bạn một tay. (让我来.....)

(11) Tôi làm việc này là vì bạn (是为了.....)

Trong các ví dụ 1,2,3,4,5,6, từ “*bàn*” trong câu tiếng Việt, khi chuyển dịch sang tiếng Trung Quốc đều có sự khác biệt về từ; Các từ “*để*” “*vì*” “*cho*” trong ví dụ 7,8,9,10,11 khi chuyển dịch sang tiếng Trung Quốc, người dịch phải có sự phân biệt các từ chỉ mục đích trong tiếng Việt, từ đó mới có cơ sở để lựa chọn từ cho thích hợp văn cảnh.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. 阮友求 编者, 翻译理论教程 (供高年级使用)

Nguyễn Hữu Cầu (1998) (Chủ biên), *Giáo trình lí luận phiên dịch*.

2. 姜德梧 主编 (1991) 高级汉语教程 北京语言学院出版社 1992 年

Khương Đức Ngô (1991), *Giáo trình Hán ngữ Cao cấp*, Nxb Học viện Ngôn ngữ Bắc Kinh.

3.陈灼 主编 (1994) 桥梁 北京语言文化大学出版社 1996 年

Trần Chước (1994), “*Cầu nối*”. Nxb Đại học Ngôn ngữ Văn hoá Bắc Kinh Trung Quốc

4. 朱德熙 主编 (2000) 现代汉语语法研究 商务印书馆。

Chu Đức Hy (2000), *Nghiên cứu Ngữ pháp tiếng Hán hiện đại*. Nxb Thương vụ.

(Ban Biên tập nhận bài ngày 23-08-2014)